

den 3 maj 2022

Yttrande med anledning av Skolverkets förslag till ny ämnesplan i historia i det svenska gymnasiet, Dnr 2022:55 och 2022:263

Historielärarnas förening har tagit emot en remissförfrågan angående ny ämnesplan i historia på gymnasiet. Vid flertalet tillfällen har föreningen samlat medlemmar för att ta fram underlag till föreliggande remissvar. På basis av detta underlag lämnar HLF följande yttrande som i huvudsak rör progressionen mellan högstadiet och gymnasiet samt mellan nivå 1-3 samt ämnesplanens innehåll och karaktär:

Progression

Som vi förstår Skolverkets förslag bygger progressionen mellan nivåerna, och mellan högstadiet och gymnasiet på en innehållslig princip, det vill säga att nytt innehåll, eller en ny aspekt av ett innehåll, läggs till på en högre nivå. HLF menar att ett viktigt problem med detta är att det signalerar att historieämnet kan bedömas som ett slags "avcheckningskunskap", likt den som fanns i äldre tiders historiesyn. Enligt en mer samtida syn på ämnet och en redan etablerad praxis bland de flesta historielärare innebär progression snarare att elever ska utveckla mer och mer kvalificerade förmågor i till exempel hantering av historiska källor, i analyser av historiebruk eller historiska händelser och skeenden. HLF:s medlemmar har sålunda önskemål om att ämnesplanen ska bygga på en kvalitativ progression i linje med en uppdaterad syn på historievetenskap och historiedidaktik. Om inte det är möjligt behövs motivering från Skolverket om vad progressionstanken grundas i, så att lärare vet hur de ska förklara skillnaderna mellan olika nivåer för eleverna.

Ett annat viktigt problem med det föreliggande förslaget är att betygskriterierna är generellt formulerade och desamma för alla nivåer. Det innebär, enligt HLF:s mening, att betygskriterierna saknar vägledning för hur progressionen inom ämnet ser ut. Förslaget signalerar förvisso ett större förtroende för lärarnas bedömningskompetens och minskar risken för en kriteriestyrd undervisning, något som föreningen välkomnar. Men samtidigt kan de allmänt hållna kraven äventyra målet med likvärdig bedömning. Den obefintliga progressionen mellan nivåerna i de föreslagna betygskriterierna kan också sammankopplas med de synpunkter som framförs längre fram i vårt remissvar, angående bristen på sammanhang, under rubriken "Ämnets karaktär och centrala innehåll".

De föreslagna betygskriterierna uppvisar emellertid också allvarliga brister på detaljnivå. Exempelvis finns i de betygskriterier som gäller för åk 9 från och med ht -22, följande formulering för betyget A: "Eleven för välutvecklade resonemang om hur historia kan brukas i olika sammanhang och för olika syften. Motsvarande formulering för gymnasieskolan, alltså lika för alla nivåer, även nivå 3 lyder i förslaget för betyget A: "Eleven

för välutvecklade resonemang om hur historia kan brukas i olika sammanhang”.

Betygskriterierna för en elev i åk 9 framstår alltså paradoxalt som mer krävande än för nivå 3 i gymnasieskolan. På motsvarande sätt finner vi brister i progressionen mellan högstadiet och gymnasiet också i andra betygskriterier, bland annat de som gäller för källhantering.

Det sammanlagda intrycket är med andra ord att progressionstanken är svagt utvecklad i det föreliggande förslaget, och att betygskriterierna kräver en kraftig bearbetning och bättre samordning med dem som gäller i grundskolan, där progressionen mellan åk 6 och åk 9 i det avseendet är föredömligt: vissa kriterier återkommer, men andra inte.

Ämnets karaktär i det centrala innehållet

En majoritet av medlemmarnas synpunkter på Skolverkets förslag på ämnesplan i historia rör det centrala innehållet. Synpunkterna kan delas in i tre teman: ämnets karaktär, fragmentiseringen av, och urvalsprinciperna för, det centrala innehållet.

HLF kan se att historieämnet, så som det framställs i förslaget, ges en mer samhällsvetenskaplig, snarare än humanistisk, karaktär. Det märks bland annat på tendensen att betona samtidsfrågor. Risken med en sådan samtidsfokusering är att de frågor som lyfts fram, inte med nödvändighet är de som efterfrågas om några år. En ämnesplan i historia, som troligtvis kommer att vara giltig i åtminstone ett decennium, behöver således ha en mer öppen formulering av vilka samtidsfrågor som riktas mot det förflutna. Risken är också att tillfälliga politiska drivkrafter tillåts sätta dagordningen för historieundervisningens innehåll.

Det vetenskapliga historieämnets mångfald av perspektiv på det förflutna, såsom historisk forskning bedrivs i dag, har inte heller gett tillräckligt tydliga avtryck i förslaget. Medlemmarna efterlyser exempelvis att de nödvändiga ekonomiska och politiska perspektiven kompletteras med skrivningar som innefattar kulturhistoriska eller idéhistoriska aspekter redan i nivå 1, så att dessa inte bara blir inslag först i nivå 2 - som få elever läser. En gymnasial grundkurs i historia borde också kunna orientera eleverna i hur historisk vetenskap bedrivs på universitetsnivå idag och ge underlag för en elementär förståelse för historieämnets egen historia. Vi ser att historieämnets karaktär har varit mindre styrande i framtagandet av förslaget, och samtida politiska strömningar mer styrande. Detta senare blir exempelvis tydligt i de teorier som skrivs fram i nivå 3, där postkoloniala perspektiv ska styra tolkningar av avkolonisering. HLF:s medlemmar ser alltså risker med att i alltför stor utsträckning låta samtida, och ibland ytterst tillfälliga, politiska drivkrafter styra ämnesplanen för historia, som troligtvis kommer att gälla många år framöver.

HLF reagerar även starkt på att det centrala innehållet framstår som fragmentiserat. Lärare och elever förväntas gå från "historiska epoker" till "industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige ..." till "Övergripande om avkoloniseringsprocesser i Afrika, Asien och Mellanöstern efter 1945 ur olika perspektiv, till exempel ideologiska och ekonomiska" och därefter till "De nationella minoriteterna, däribland urfolket samerna". Det sammanlagda intrycket bland våra medlemmar är att detta endast svårligen kan utgöra grunden för en sammanhängande bild av det förflutna. För att göra innehållet begripligt för eleverna, och för att skapa sammanhang, måste läraren som vi uppfattar det ständigt

undervisa om historiskt stoff som inte finns angivet i det centrala innehållet, något som vi bedömer är svårt att hinna med inom ramen för de grundläggande kurserna.

En annan invändning gäller att förslaget verkar förutsätta att eleverna har mycket goda kunskaper med sig från högstadiets historieundervisning, fastän många medlemmar vittnar om att det i realiteten ofta inte är fallet. Studieovana elever och elever som endast läser gymnasietts historiekurser på 30–40 timmar under en termin, kommer enligt medlemmarnas uppfattning att få svårt att nå godkänt betyg med ett så pass splittrat centralt innehåll. Ur ett lärarperspektiv innebär det risken att man ständigt får göra avvägningar mellan att repetera, för att skapa sammanhang, och att undervisa enligt ämnesplanen. Innehållet i kurserna riskerar helt enkelt att bli mycket större än vad förslaget innehåller. Sammantaget väcker förslaget på centralt innehåll starka reaktioner hos HLF:s medlemmar. Vi ser det som ett "hopplock" och ställer oss frågan: Vad blir det för berättelse som undervisningen ska förmedla? Vi menar att den nuvarande skrivelsen förmedlar en historiesyn som kan vara svårsmält; egentliga sammanhang saknas och därför kan ämnesplanen upplevas som otidsenlig.

HLF förordar alltså att det centrala innehållet bearbetas så att de kronologiska förloppen tydligare framgår. Ett konkret förslag är att lyfta in punkten om nationella minoriteter i den punkt som behandlar "... framgångar och motgångar för demokratiseringen i Sverige...", eftersom däri finns en kontext som rör exkludering och inkludering. Vi ser också att den sista punkten i det centrala innehållet i samtliga nivåer - samband mellan historia och nutid - är väldigt allmänt hållen. Vilka urval ska göras här? En gissning är att det ska utgå från nivåns övriga centrala innehåll, men det är som sagt ett antagande. Ett förtydligande behövs.

Ett tydligt exempel på det medlemmarna är kritiska till är att tiden efter 1945/1950, bland annat framväxten av demokratier och diktaturer, enbart knyts till avkoloniseringsprocesserna. För att förstå historiska processer efter 1945 bör det centrala innehållet inrymma betydligt fler perspektiv. Kinas utveckling efter 1950 är - för att ta ett av många exempel - svårt att knyta till avkolonialiseringen. Därmed faller Kinas moderna historia bort, i enlighet med ämnesplanens skrivningar. Likaså är det svårt att inkludera kalla kriget i undervisningen, om man inte läser in konflikter mellan Väst och Öst i forna kolonier. Själva begreppet "avkolonisering" är dessutom olyckligt - eftersom det sätter de forna kolonialmaktens perspektiv i centrum. Återigen behövs här ett förtydligande. Generellt krävs, enligt HLF, således ett rejält omtag vad gäller det centrala innehållet, enligt en mer balanserad och tydlig urvalsprincip. HLF välkomnar visserligen försöken att samordna det centrala innehållet med det som läses på högstadiet, så att det inte blir en repetition, men ser det som en lite för enkel lösning att endast lägga till "avkolonisering" till det som läses om kolonierna i årskurs 7-9.

Det centrala innehållet utgör också ett särskilt problem i 50-poängskurserna Historia 1a1 och 1a2. Problem med att få dessa att fungera i relation till det fåtaliga timantalet har rapporterats av lärare redan vad gäller de nuvarande ämnesplanerna. Problematiken ser dock ut att förvärras av remissförslaget, där de centrala innehållspunkterna för Hi 1b har klyvts och fördelats mellan de två 50-poängskurserna. Resultatet blir till exempel att Hi 1a1 ska behandla "De nationella minoriteterna, däribland urfolket samerna. Historiska rötter i Sverige", medan Hi 1a2 ska ta upp "Exkludering och inkludering av urfolk och nationella minoriteter i Sverige under olika tidsperioder". Om tanken med innehållsprogression ska

fungera ska alltså Historia 1a1 inte behandla inkludering och exkludering, eftersom det måste komma i Historia 1a2 för att det ska bli någon progression. Omvänt kommer innehållspunkten för 1a2 kräva repetition för att den inte ska bli fullständigt sammanhangslös för eleverna. Kopplat till den svåra tidsbristen i kurserna är risken överhängande att hela momentet blir obegripligt för eleverna. Andra avvägningar, med andra progressionsprinciper, skulle kunna göra 50-poängskurserna mer hanterbara. En sådan möjlighet kan vara att låta en 50-poängskurs inkludera innehållspunkterna om epokindelning, industrialisering och demokratisering, och en annan delkurs innehålla de andra två. Åter ett annat sätt att ordna en bättre fungerande delning av innehållet mellan dessa två kurser, skulle kunna vara att låta den ena fokusera mer specifikt på Sverige och den andra mer övergripande på Europa/världen.

Ovanstående synpunkter om det centrala innehållet hänger också samman med det faktum att historieämnet har för få undervisningstimmar på gymnasiet. HLF har uppfattat att Skolverket menar allvar med sin ambition att minska stressen och tidsbristen för elever och lärare (se "Konsekvensutredningen", s. 8. Specifikt för historieämnet, se s. 24). För att uppfylla ambitionen behövs snarast en översyn av ämnets timantal, likt den som Skolverket har gjort på grundskolan. Timantalet i 50-poängskurserna överskrider sällan 40 timmar. I betygsutredningen (2020:43, s. 422-425) fanns en uttalad ambition att reducera antalet 50-poängskurser och att i mesta möjliga mån låta eleverna möta gymnasiets skolämnen inom ramen för 100 poäng eller mer. HLF vill i detta sammanhang åter betona det önskvärda i att alla Sveriges gymnasieelever får möta de aspekter av historieämnet som nu enbart erbjuds dem som läser Historia 1b eller 1a2.

Implementeringsfasen och fortbildning

Slutligen vill HLF betona att implementeringsarbetet av den kommande ämnesplanen måste vara väl genomtänkt och påbörjas i tid. Arbetet måste också riktas mot att ta fram tillräckliga resurser för lärare att ta del av och omsätta före 2025, då ämnesplanen ska börja gälla. Föreningen önskar också att Skolverkets fortsatta arbete med ämnesplanen sker i nära dialog med forskare och verksamma lärare.

Historielärarnas förening genom
Anders Persson (ordf.)

.....

